

9.2.2026

Sámi bálgosat rs | Säämi palgâseh rs |
Sää'm palggâz rō | Saamelaispaliskunnat ry
sami.balgosat@gmail.com

Maa- ja metsätalousvaliokunta
mmv@eduskunta.fi

Asia: Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi poronhoitolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 161/2025 vp)

Viite: Lausuntopyyntö 21.1.2026

Sisällys

Yhteenvedo Saamelaispaliskunnat ry:n esityksistä	2
Yleistä	2
1. Poronhoitolain muutoksen palauttaminen valmisteluun vanhentuneena ja byrokratiaa lisäävänä ..	3
2. Perustuslain 17.3 §:än sisältyvän alkuperäiskansa-sanana lisääminen esitettyyn 1 a §:än.....	4
3. Poronhoidon harjoittamisoikeuteen kajoaminen alistamalla se muiden maankäyttömuotojen lausuttavaksi.....	4
4. Porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelman 40 b §:n 2 momentin 2 kohdan toimenpiteen sisältämän 15.11. määräajan siirtäminen myöhemmäksi.....	5
5. Uuden toimenpiteen lisääminen porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelman 40 b §:n 2 momentin 6 kohdaksi	7
6. Porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmien toimenpiteiden noudattaminen force majeure -tilanteissa.....	7
Saamelainen poronhoito.....	7
Saamelaisen poronhoidon oikeudellinen pohja.....	8
Sámi bálgosat rs Säämi palgâseh rs Sää'm palggâz rō Saamelaispaliskunnat ry	10

Yhteenveto Saamelaispaliskunnat ry:n esityksistä

Saamelaispaliskunnat ry esittää, että

1. poronhoitolain uudistus tulee palauttaa valmisteluun vanhentuneena ja byrokratiaa lisäävänä,
2. perustuslain 17.3 §:än sisältyvä alkuperäiskansa-sana lisätään esitettyyn 1 a §:än ja että Saamelaiden totuus- ja sovintokomission esittämät saamelaista poronhoitoa koskevat toimenpite-ehdotukset toimeenpannaan kiireellisesti,
3. poronhoidon harjoittamisoikeutta ei alisteta muiden maankäyttömuotojen lausuttavaksi, koska sillä kajotaan poronhoidon asemaan ja vapaaseen laidunnusoikeuteen, joka on yhtäläinen koko poronhoitoalueella,
4. porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelman 40 b §:n 2 momentin 2 kohdan toimenpiteen sisältämä 15.11. määräaika siirretään myöhemmäksi 31.1. tai jos määräaika ei siirretä myöhemmäksi, täydennetään hallituksen esitystä taloudellisten vaikutusten arvioinnilla,
5. porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelman toimenpidenvaihtoehdoksi lisätään uusi 40 b §:n 2 momentin 6 kohta, jolla mahdollistetaan joustava tapa sopeutumisessa ilmastonmuutoksen tuomiin haasteisiin sekä uusien innovatiivisten tapojen ja digitalisaation käyttöönotto sekä
6. porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmien toimenpiteiden noudattamiseen sisällytetään ns. force majeure -klausuuli.

Yleistä

Hallituksen esityksenä oleva ehdotus poronhoitolain muuttamiseksi on edelleen useilta osin ongelmallinen. Keskeisimpänä ongelmana on lain voimaantulo jo valmiiksi vanhentuneena ilmastonmuutoksen myötä muuttuneisiin olosuhteisiin, jolloin se ei vastaa nykyisen lainsäädännön ja tulevaisuuden tarpeisiin riittävästi. Lain valmistelua suunniteltaessa kymmenisen vuotta sitten, keskeisimpänä ongelmana nähtiin paliskuntien yliluku ja siitä johtuva laidunten kuluminen. Lainsäädännön pohjana onkin käytetty silloista tietämystä ja ymmärrystä laidunolosuhteista ja ilmastonmuutoksen vaikutuksesta niihin. Laidunalueiden inventointi on tehty kahdeksan vuotta sitten, jonka jälkeen ilmastonmuutos ja sen vaikutukset arktiseen ovat kiihtyneet merkittäväällä tavalla.

Globaaleista toimenpiteistä huolimatta ilmaston lämpenemistä ei ole saatu hillittyä. Tämänhetkisen tiedon valossa 1,5 asteen tavoite on auttamatta karkaamassa, ja lähinnä tavoitettavissa oleva lämpeneminen asettuu noin 2 asteen tuntumaan. Maapallon keskilämpötilan noustessa edellä mainittuihin lukuihin, ilmastomallit osoittavat, että merkittävät muutokset merivirtojen liikkeissä tulevat todennäköisimmiksi, ja eritoten pohjoiseen vaikuttava AMOC-virta¹ tulee muuttumaan nykyisestä. Arviot muutosten nopeudesta vaihtelevat ja niiden ennustettavuudessa on suurta epävarmuutta. Muutosten nopeus on yllättänyt jopa tiedemaailman, sillä luonnossa tapahtuvat muutokset toteutuvat paljon oletettua nopeammin ja pohjoisessa jopa päinvastaisena kuin muualla maailmassa.

Suomen oloissa AMOC-virran muutos on oleellinen, sillä se voimistaa vuodenaikojen ääriolosuhteita. Pitkät ja kovat pakkastalvet sekä vastaavasti kuumat ja paahteiset kesät yleistynevät alueella. Mitä pohjoisemmas mennään, sen radikaalimpia vaikutukset ovat. Poronhoitolain uudistus ei huomioi millään muotoa sitä joustavuutta, jota jatkossa edellytetään kaikilta hallinnon tasoilta esimerkiksi AMOC-virtojen vaikeasti ennakoitujen muutosten suhteen. Hallituksen esitys ei mahdollista riittä-

¹Nummelin, A. et al. A Nordic Perspective on AMOC Tipping – Impacts and Strategies for Prevention and Governance. TemaNord 2026:504. <https://pub.norden.org/temanord2026-504/>.

vässä määrin paliskuntien omaehtoista muutosta ja nopeaa toiminnan sopeuttamista muuttuviin olosuhteisiin. Tästä esimerkkinä toimii liian kaavamaiset porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmat, joiden vaikuttavuus tosiasiallisesti on kyseenalainen.

1. Poronhoitolain muutoksen palauttaminen valmisteluun vanhentuneena ja byrokratiaa lisäävänä

Poronhoitolain uudistuksen keskeisenä teemana näyttää olleen yhden ongelman ratkaiseminen, jonka aika ja muuttuneet olosuhteet ovat jo osaltaan hoitaneet. Porojen väheneminen on megatrendi, joka läpi leikkaa koko poronhoitoalueen. Luonnon monimuotoisuuden suurin uhka ei ole liian suuret poromäärät, vaan muut tekijät, ja porojen laidunnus voi jopa osaltaan hillitä ilmastonmuutosta ja luontokatoa. Tämänhetkisen tiedon valossa pohjoinen on lämmennyt jopa 6 astetta enemmän kuin muu maailma. Käytännössä jo nyt tapahtunut lämpeneminen haastaa poronhoitoa ennen näkemättömällä tavalla, puhumattakaan lähitulevaisuudesta, jolloin tarvittaisiin toimivaa lainsäädäntöä elinkeinon tukemiseksi ja turvaamiseksi.

Poronhoitolaki on auttamatta vanhentunut. Voimassa oleva laki on valmisteltu 1980-luvun loppupuolella ja se on tullut voimaan vuonna 1990. Lakiin ei ole tehty, eikä tehdä vielääkään kokonaisuudistusta. Lain muutosta on lähdetty valmistelevaan edellisen suurimpien sallittujen eloporomäärien asettamisen valmistelun ja sitä varten tehdyn jäkälälaidunten inventoinnin jälkeen kymmenisen vuotta sitten. Luke suoritti poronhoitoalueen pohjoisosan jäkälälaidunten inventoinnin vuosina 2016–2018, jonka jälkeen vallitsevissa olosuhteissa on tapahtunut merkittäviä muutoksia koko poronhoitoalueella. Ylilukupalkisia ei juurikaan enää ole, ja mikä hälyttävintä, kokonaisuutena porojen lukumäärä alittaa suurimman sallitun eloporomäärän yli 30 500² porolla. Porojen vähentymisen taustalta löytyy suunnitelmallisen vähentämisen lisäksi ilmastonmuutoksen vaikutukset katovuosiin, lisääntynyt maankäytön paine, kasvaneet suurpetomäärät ja eläintautitapaukset. Tulevaisuuden uhkakuvana ei niinkään ole porojen liiallinen määrä, vaan pikemmin päinvastoin niiden hallitsematon väheneminen.

Edelleen Saamelaispaliskunnat ry katsoo, että poronhoitolain uudistus vaarantaa pohjoisimman Suomen huoltovarmuuden alkutuotannon osalta, sillä lakiuudistuksessa keskitytään lähinnä poromäärien vähentämiseen ja hallintaan ja siten poronhoitajien määrän pienentämiseen pitkällä aikavälillä koko poronhoitoalueella. Poronhoito on keskeinen osa pohjoisimman Suomen huoltovarmuutta, ei pelkästään lihantuotannon osalta, vaan myös siksi, että poronhoitajat tuntevat alueen ja sen olosuhteet erittäin hyvin ja pystyvät liikkumaan siellä kaikissa olosuhteissa ympäri vuoden. Uudistetun poronhoitolain keskiössä tulisi olla poronhoidon turvaaminen alueella ja nuorten poronhoitajien tulevaisuuden turvaaminen muuttuvassa ilmastossa. Suunniteltu lakiesitys seuraa liiaksi suurmaatalouden oppeja ja EU:n mukanaan tuomaa keskittämispolitiikkaa, jossa pyritään tietoisesti vähentämään toimijoita ja suuntaamaan kehitystä kohti suuria yksiköitä ja tehomaataloutta. Saamelaiseen poronhoitoon tämä ei kuitenkaan sovellu, sillä yhteisöllisyys ja erikokoiset poronhoitoyksiköt ovat aina kuuluneet siihen ja näin tulee olla jatkossakin. Hallituksen esityksessä ei ole riittävässä määrin huomioitu mahdollisuuksia ja toimenpiteitä poronhoidon tulevaisuuden turvaamiseen.

Lisäksi Saamelaispaliskunnat ry huomauttaa, että Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman yhtenä kirjauksena on ollut turhan byrokratian vähentäminen. Kuitenkin hallituksen esityksessä poronhoitolain muuttamiseksi byrokratia tulisi lisääntymään merkittäväällä tavalla, ilman todistettua hyötyä. Porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmien tosiasiallinen vaikuttavuus on kyseenalainen kaikkien lo-

² Paliskuntain yhdistys. Poroluettelo poronhoitovuosi 2024–2025.

makkeiden luomisen ja tunnollisen täyttämisenkin osalta, sillä suurin osa alueen luontoon kohdistuvista haittavaikutuksista syntyy ja muodostuu ilmastonmuutoksesta ja muun maankäytön paineen kasvusta. Tältä osin myös hallituksen esitys on osaltaan vanhentunut sekä turhaa byrokratiaa ja hallinnon kankeutta lisäävä.

2. Perustuslain 17.3 §:än sisältyvän alkuperäiskansa-sanan lisääminen esitettyyn 1 a §:än

Saamelaispaliskunnat ry pitää erittäin hyvänä asiana, että hallituksen esityksessä ehdotettuun uuteen poronhoitolakiin sisällytetään 1 a §, jossa todetaan, että lain tarkoituksena on *“turvata saamelaisille oikeus oman kielensä ja kulttuurinsa ylläpitämiseen ja kehittämiseen”*. Saamelaispaliskunnat ry esittää, että 1 a §:än lisätään perustuslain 17.3 §:n sisältämä alkuperäiskansa-sana seuraavasti: *“turvata saamelaisille **alkuperäiskansana** oikeus oman kielensä ja kulttuurinsa ylläpitämiseen ja kehittämiseen”*. Lisäksi Saamelaispaliskunnat ry edellyttää, että Saamelaisten totuus- ja sovintokomission esittämät saamelaista poronhoitoa koskevat toimenpide-ehdotukset³ toimeenpannaan kiireellisesti, mistä yhtenä esimerkkinä *”[s]aamelaisesta poronhoidosta tulee säätää omalla lailla ja luoda saamelaista poronhoitoa varten oma hallinto. Lainsäädäntöuudistus tulee valmistella yhteistyössä saamelaisten poronhoitajien ja saamelaiskäräjien kanssa.”*

3. Poronhoidon harjoittamisoikeuteen kajoaminen alistamalla se muiden maankäyttömuotojen lausuttavaksi

Hallituksen esityksessä poronhoitolain muuttamiseksi ehdotetaan 40 a §:n 2 momentissa, että *“[p]aliskunnan tulee hoito- ja käyttösuunnitelman valmistelussa kuulla paikallista maa- ja metsätaloutta edustavia tahoja, jos suunnitelmaan sisältyy saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella sijaitsevilla muiden kuin valtion, kuntien, seurakuntien tai paliskunnan osakkaiden omistamilla alueilla toteutettavia rakentamiseen tai luonnon ennallistamiseen taikka porojen pysyväisluonteiseen lisäruokintaan liittyviä toimenpiteitä.”*

Vakava poronhoidon harjoittamisoikeuteen kajoaminen ei kosketa ehdotuksen mukaan saamelaisten kotiseutualuetta, vaan sen on esitetty tulevan voimaan muutoin koko poronhoitoalueelle sisältäen myös muun erityisesti poronhoitoon tarkoitetun alueen saamelaisten kotiseutualueen eteläpuolella. Poronhoidon harjoittamisoikeudesta ja ns. vapaasta laidunnusoikeudesta säädetään poronhoitolain 3 §:ssä siten, että *“[p]oronhoitoa saadaan tässä laissa säädetyin rajoituksin harjoittaa poronhoitoalueella maan omistus- tai hallintaoikeudesta riippumatta.”* Saamelaispaliskunnat ry muistuttaa, että poronhoidon harjoittamisoikeus on ”rasittanut” maanomistusoikeutta alusta lähtien⁴. Saamelaispaliskunnat ry katsoo erittäin ongelmalliseksi hallituksen esityksen pyrkimyksen poronhoidon harjoittamisoikeuden ja siihen kiinteästi kuuluvan vapaan laidunnusoikeuden kaventamiseksi ja poronhoidon ensisijaisuuden alistamisen kilpailevien maankäyttömuotojen lausuttavaksi. **Saamelaispaliskunnat ry vastustaa ehdotusta laajempänä periaatteellisena oikeudellisena kysymyksenä, koska alistamalla poronhoidon harjoittamisoikeus muiden maankäyttömuotojen lausuttavaksi, sillä kajoetaan poronhoidon asemaan ja vapaaseen laidunnusoikeuteen, joka on yhtäläinen koko poronhoitoalueella.**

³ Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio. ”Haluan, että kansani elämä paranee” – Yhteenveto saamelaisten totuus- ja sovintokomission ehdotuksista. Valtioneuvoston julkaisuja 2025:100.

⁴ Joona, J. Oikeudesta harjoittaa poronhoitoa. Koillis-Sanomat. 2.4.2017.

Asiassa tulee ottaa erityisesti huomioon se, että **paliskunnat tekevät yksityismailla pysyväisluonteisesta toimimisesta aina sopimukset maanomistajan tai -haltijan kanssa**. Sen vuoksi siitä ei ole tarvetta säätää laissa tai pyytää lausuntoja yleisesti maa- ja metsätaloutta edustavilta tahoilta. Saamelaispaliskunnat ry nostaa lisäksi esille, että voimassa olevassa poronhoitolaissa on 6 ja 6 a lukujen sisältämät menettelynsä koskien viljelys- ja metsävahinkoja. Näiden tulee riittää maa- ja metsätaloutta edustaville tahoille.

Saamelaispaliskunnat ry katsoo, että viranomaistahon lausunnon antamisen tulee riittää, koska 40 c §:n (Suunnitelmaa koskeva seuranta ja raportointi sekä muutokset suunnitelmaan) säännöskohtaisissa perusteluissa mainitaan, ettei ehdotetussa suunnitelmassa katsota olevan kyse julkisen vallan käyttöön liittyvästä tehtävästä. Lisäksi porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmat sisältävät ei-julkisia tietoja, joten lausunnon pyytämistä muulta kuin viranomaiselta ei voida siinä tapauksessa edellyttää. Saamelaispaliskunnat ry huomauttaa, että paikalliset maa- ja metsätaloutta edustavat tahot ajavat yksityisiä etuja, jotka ovat käytännössä poronhoidolle vastakkaisia ja nämä tahot saisivat paliskuntien keskeisimmät tiedot tietoonsa ja käyttöönsä omaksi hyödykseen ja edukseen koko poronhoitoalueelta lukuun ottamatta saamelaisten kotiseutualue. Tämä on myös Saamelaispaliskunnat ry:n näkemyksen mukaan kohtuutonta.

Erityisesti Saamelaispaliskunnat ry kiinnittää huomiota siihen, että porojen lisäruokinta ei ole relevantti hoito- ja käyttösuunnitelmaan valittavien toimenpiteiden 1–5 toteuttamisessa, eikä sen tule olla lausuttavien seikkojen joukossa. Lisäksi Saamelaispaliskunnat ry toteaa, että kaikenlaisen lisäruokinnan rajoittaminen kaventaa poronhoidon harjoittamisoikeutta tilanteessa, jossa poronhoito on muun kilpailevan maankäytön sekä ilmastonmuutoksen uhri.

4. Porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelman 40 b §:n 2 momentin 2 kohdan toimenpiteen sisältämän 15.11. määräajan siirtäminen myöhemmäksi

Hallituksen esityksessä poronhoitolain muuttamiseksi ehdotetaan 40 b §:n 2 momentin 2 kohdassa, että *“2) laidunten talviaikaisen käytön minimointi teurastamalla vähintään kaksi kolmasosaa kunkin poronhoitovuoden teurasporoista viimeistään 15 päivänä marraskuuta, tai, jos käytössä on erilliset talvilaitumet, erottamalla ja teurastamalla teurasporot ennen porojen siirtämistä talvilaitumille;”*

Tätä porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelman toimenpidettä on pidetty tärkeimpänä valittavana toimenpiteenä, jolla paliskunnat voivat todellisesti itse vaikuttaa talvilaitumiensa kuntoon. Kuitenkin lakiehdotuksen valmistelun varrella Saamelaiskäräjät, Kolttien kyläkokous ja saamelaisten kotiseutualueen paliskuntien edustajat ovat nostaneet esille 15.11. päivämäärän ongelmallisuuden. Jo tuolloin on viitattu nopeasti vaihtuviin luonnonolosuhteisiin, ilmastonmuutoksen aiheuttamien vaikutusten ennalta arvaamattomuuteen sekä vaikeisiin maasto- ja vesistöolosuhteisiin.

Ilmastonmuutos on edennyt siten, että syksyt 2024 ja 2025 ovat olleet todella pitkiä ja lämpimiä, ja talven tulo on viivästynyt pohjoisimmissakin paliskunnissa. Saamelaispaliskunnat ry katsoo, että ehdottoman päivämäärän 15.11. kirjaaminen lakiin vaarantaa sekä porojen että poronhoitajien turvallisuuden. Viivästyneen syksyn ja pidentyneen sulan maan ajan myötä porojen kokoaminen voi estyä täysin. Huonot ja arvaamattomat jäät on otettava aina huomioon työtapaturmien välttämiseksi. Edelleen vähälumisena aikana porojen pakkokuljettaminen kivelioissa, joita porot luontaisesti väistävät kyseisenä aikana, aiheuttaa puolivillille eläimelle stressiä ja suuren loukkaantumisvaaran poronhoitajien tapaturmille altistumisesta puhumattakaan. **Edellä mainitun vuoksi Saamelaispaliskunnat ry esittää, että 15.11. määräaika siirretään myöhemmäksi 31.1.**

Edelleen Saamelaispaliskunnat ry muistuttaa, että suurin osa poroerotusaidoista on suunniteltu ja sijoitettu lumi- ja jääpeitteisen ajan käyttötarkoitusta varten, jolloin porojen juomavetenä on huomioitu riittävän suuri puhtaan lumen pinta-ala. Mikäli paliskunnat joutuvat noudattamaan hallituksen esityksessä olevaa päivämäärää, joudutaan paliskunnissa investoimaan uusiin poroerotusaitoihin, jotka ovat käytettävissä sulan maan aikana ja joissa porojen riittävä puhtaan juomaveden saanti on turvattu joen, puron tms. sulana pysyvän luonnonvesistön avulla. Tätä edellyttää myös laki eläinten hyvinvoinnista (693/2023). Uusien poroerotusaitojen rakentaminen on kallis investointi rakentamiskuluiltaan. Rakentamiseen tarvitaan useita kilometrejä aitaverkkoja, tuhansia kyllästettyjä tolppia sekä useita kilometrejä lautaa, jotta poroerotusaidasta saadaan toimiva ja olosuhteiltaan turvallinen niin poroille kuin poronhoitajille. Uuden erotusaidan rakentamiskulut ovat arviolta noin 200 000 - 400 000 €, ja näitä jouduttaisiin rakentamaan pahimmassa tapauksessa useita saman paliskunnan sisälle, jotta kaikki kyläryhmät/siidat/tokkakunnat pystyvät suorittamaan teuras- ja eloporojen erottelun asetetussa ajassa turvallisissa olosuhteissa. Mikäli paliskunnan kaikille kyläryhmille/siidoille/tokkakunnille jouduttaisiin rakentamaan uudet erotusaidat, voisi se tarkoittaa yksittäiselle paliskunnalle pelkästään rakentamiskustannusten osalta jopa 3–4 miljoonan euron investointia. Edelleen on huomioitava, että mikäli teurastuskausi ajoittuu lämpimämpään ajankohtaan, tarkoittaa se teurastamoiden energiatarpeen merkittävää kasvua, mikä osaltaan heikentää tavoitetta ilmastonmuutoksen hillitsemisestä. Lisäksi investointikustannuksia aiheuttaa tehokkaampien jäähdytysjärjestelmien ja kylmätilojen uusiminen. **Tämän osalta hallituksen esityksessä on myös puutteelliset arviot taloudellisista vaikutuksista, jotka tulee Saamelaispaliskunnat ry:n näkemyksen mukaan arvioida.**

Lisäksi Saamelaispaliskunnat ry huomauttaa, että uusien poroerotusaitojen rakentaminen vaikuttaa negatiivisesti laidunalueisiin ja alueen luontoon. Kokonaisuutena poroerotusaita vaatii varsin paljon tilaa ja sen vaikutukset ympäristöön ovat pysyväisluonteisia. Porojen tolvaaminen aidan sisällä poroerotusten yhteydessä rikkoo jäkäläkankaat ja luo otollisen tilan heinäkasvien ja horsman kasvualustaksi. Itse poroerotusaidan lisäksi vaaditaan myös muuta infraa, mm. tiestöä, sähköä, huolto- ja asuin-kämppejä. Edelleen käyttämättä jääneiden aitojen purkukustannukset ovat varsin merkittäviä. Uusi erotusaitakokonaisuus on sekä merkittävä taloudellinen investointi että ympäristöllinen tekijä, ja siksi niiden rakentamisesta pidättäydytäänkin. Edelleen porojen kulkureitit ovat hyvin vakiintuneet, ja korvaavien reittien löytäminen on haastavaa.

Kuluvan ja edellisen poronhoitovuoden kokemus on jo nyt osoittanut, että muuttuneessa toimintaympäristössä hallituksen esityksessä olevaan 15.11. päivämäärään ei päästä saamelaisten kotiseutualueen paliskunnissa. Myöhäinen lämmin ja lumeton syksy, myöhäinen rykimä, vaatimien muuttunut käytös, vähäinen lumimäärä, huono jäättilanne ja pitkittyneet, todella kylmät pakkasjaksot, ovat syitä, jotka yksistään ja/tai yhdessä johtivat tilanteeseen, että pääosa poroerotuksista alkoi vasta kyseisen päivämäärän jälkeen ja viimeiset poroerotukset päättyivät vasta tammikuun lopussa. On toki kiistaton etu, mitä varhaisemmassa vaiheessa poroerotukset pystytään pitämään, sillä loislääkityksen teho, talvilaidunten säästyminen, korkeammat niin elo- kuin teurasporojen keskipainot ja porojen kunnan heikentymisen ennaltaehkäiseminen ovat tekijöitä, joiden vuoksi porot tulisi erotella mahdollisimman aikaisin. Näin ollen poronhoitajilla ei ole periaatteellista vastustusta ajankohtaan liittyen, vaan puhtaan käytännöllinen syy 15.11. päivämäärän asettamista vastaan.

Saamelaispaliskunnat ry katsoo, että lakiin ei voida hyväksyä tiukkaa päivämäärää, jonka noudattaminen vaarantaa porojen hyvinvoinnin ja poronhoitajien työturvallisuuden. Erityisesti ilmastonmuutoksen etenemisen myötä riittävä joustovara on turvattava laintasoisesti.

5. Uuden toimenpiteen lisääminen porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelman 40 b §:n 2 momentin 6 kohdaksi

Kuten Saamelaispaliskunnat ry jo edellä tässä lausunnossa totesi, että hallituksen esitys ei mahdollista riittävässä määrin paliskuntien omaehtoista muutosta ja nopeaa toiminnan sopeuttamista muuttuviin olosuhteisiin. Hallituksen esityksessä poronhoitolain muutokseksi tulisi huomioida paremmin nopeasti ja pohjoisessa arvaamattomalla tavalla kehittyvä ilmastonmuutos vaikutuksineen. Vastaavasti muussa yhteiskunnassa tapahtuvat digitalisaatio ja siihen liittyvä tekoälyn yleistymisen, voivat lähitulevaisuudessa luoda sekä haasteita että ratkaisuja, joita tässä hetkessä ei vielä tunnisteta. **Saamelaispaliskunnat ry esittää, että porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelman toimenpidevaihtoehdoksi lisätään uusi 40 b §:n 2 momentin 6 kohta, jolla mahdollistetaan joustava tapa sopeutumisessa ilmastonmuutoksen tuomiin haasteisiin sekä uusien innovatiivisten tapojen ja digitalisaation käyttöönotto.** Esimerkkeinä voitaisiin ajatella, että paliskunnan omana toimenpiteenä voisi porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmassa 6 kohdan toimenpiteenä olla porojen paimentaminen droonien avulla 5 % ajasta, jolloin mönkijöiden käyttö vastaavasti vähenisi samassa suhteessa tai että hyödynnettäisiin gps-pankojen tulevaisuuden kehitystä ja siihen liittyvää tekoälymallinnusta porojen keskeisimmistä laidunalueista. Edellä mainitut ovat vain muutamia mahdollisia esimerkkejä, joihin paliskunnat voisivat itse toimillaan sitoutua.

Erityisesti saamelaisten kotiseutualueen paliskunnille mahdollisuus joustavuuteen on elinehto, sillä kyky lukea, havainnoida ja sopeutua muuttuvaan ympäristöön ja ilmastoon on keskeinen kulttuurinen taito, joka on mahdollistanut alkuperäiskansa saamelaisten asumisen alueella ikimuistoisista ajoista lähtien. Aikojen saatossa saamelaiset ovat itse löytäneet omat tapansa ja keinonsa pärjätä muuttuvien olosuhteiden kanssa, eikä tätä mahdollisuutta omaan ongelmanratkaisukykyyn saa estää lainsäätäjän toimesta, sillä se on merkittävä osa saamelaiskulttuuria.

6. Porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmien toimenpiteiden noudattaminen force majeure -tilanteissa

Saamelaispaliskunnat ry esittää, että hallituksen esitykseen poronhoitolain muutokseksi sisällytetään ns. force majeure -klausuuli, jonka mukaan porolaidunten hoito- ja käyttösuunnitelmien toimenpidevaatimuksista voidaan poiketa, mikäli toimenpiteiden noudattaminen johtaisi poronhoitajien terveyden ja turvallisuuden sekä porojen hyvinvoinnin vaarantumiseen ankarista ja poikkeuksellisista luonnonoloista johtuen tai toimenpiteiden noudattaminen ei ole mahdollista muun maankäytön aiheuttamasta yllättävästä haitasta johtuen. Tällainen haitta voisi olla esimerkiksi metsästyskoiran tai suurpedon aiheuttama token hajoaminen tai porojen kokoamisen estyminen. Tällaisen force majeure -tilanteen vuoksi paliskunnan ei tule myöskään menettää lain porotalouden ja luontaiselinkeinojen rakennetuista mukaisista tukia.

Saamelainen poronhoito

Saamelaisten kotiseutualueen paliskunnissa harjoitetaan saamelaista perinteistä poronhoitoa, joka on muotoutunut kullekin alueelle tyypilliseksi niin luonnon olosuhteiden mutta myös eri saamen kieliryhmien⁵ kulttuurien ja historioiden johdosta. Saamelainen poronhoito perustuu luonnonlaitumiin ja

⁵ Inarin-, koltan- ja pohjoissaamen kieliryhmät.

laidunkierto. Laidunten yhtenäisyys, rauhallisuus, kytkeytyneisyys sekä eri vuodenaikoina käytettävät riittävät laitumet ovat kestävässä saamelaisen poronhoidon keskiössä. Laidunkiertojärjestelmä pohjautuu porojen luontaiseen käyttäytymiseen sekä saamelaisten poronhoitajien kulttuurisiin tapoihin, joista porojen paimentaminen on yksi saamelaisen poronhoidon kulmakivistä. Laidunkiertojärjestelmän ja aktiivisen paimentamisen tarkoituksena on varmistaa kestävä laidunten käyttö. Kun paliskuntajärjestelmä luotiin, järjestelmässä ei otettu huomioon sitä, miten saamelainen poronhoito on järjestetty saamelaisessa yhteiskunnassa. Paliskuntajärjestelmä oli heti lähtökohdiltaan saamelaisen poronhoidon erityispiirteitä häivyttävä. Saamelaiselle poronhoidolle on hyvin tyypillistä, että paliskuntien sisällä osakkaat muodostavat pienempiä poronhoitoyksiköitä saamelaisten omien lakien ja tapaoikeuden pohjalta, ja riippuen alueesta näitä yksiköitä kutsutaan kyläryhmiksi, siidoiksi tai tokkakunniksi. Kyläryhmät/siidat/tokkakunnat laidunalueineen ovat yksi esimerkki siitä, miten saamelaisten perinteinen siidajärjestelmä ilmenee nykyaikana.

Saamelaista poronhoitoa on vaikea tyhjentävästi määritellä, koska se on niin merkittävä ja läpi leikkaava osa saamelaista luontoon pohjautuvaa kulttuurimuotoa. Poronhoito on saamelaisten oman kielensä, kulttuurin ja elämänmuodon ylläpitämisen ja kehittämisen keskeisimpiä osatekijöitä, minkä kautta saamen kieltä, saamelaista aineetonta ja aineellista kulttuuriperintöä sekä saamelaisten perinteistä tietoa siirretään sukupolvelta toiselle. Saamelaisessa poronhoidossa noudatetaan saamelaisen omia lakeja ja tapaoikeutta, jotka koskevat esimerkiksi poronhoitokäytäntöjä, kyläryhmien/siidojen/tokkakuntien laidunalueiden hallinta- ja käyttöoikeutta sekä sukumerkkikäytäntöjä. Saamelainen poronhoito on myös keskeinen osa saamelaista ravintoautonomiasa, ruokaturvaa, immateriaalista kulttuuriperintöä, kulttuurimaisemaa ja kulttuuriympäristöä.

Saamelaisten kotiseutualueen paliskuntien alueille sijoittuu erilaisia kilpailevia maankäyttömuotoja, joilla on kielteisiä vaikutuksia saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamiselle ja joita ovat esimerkiksi koneellinen ja käsin tapahtuva kullanhuuhtelu, metsätalous, matkailu (mm. kalastusmatkailu, massamatkailukohteet, koiravaljakkotoiminta), metsästys ja metsästysturismi, infrastruktuuri (mm. tiet, metsäautotiet, maastoliikennereitit, sähkö-, lämpö- ja vesilinjat), vesivoima, auto- ja rengastestaus, puolustusvoimien alueet sekä jokaisenoikeudet. Kilpaileva maankäyttö muodostaa yksinään tai yhdessä muiden maankäyttömuotojen kanssa huomattavia negatiivisia vaikutuksia saamelaiselle poronhoidolle erityisesti laitumien pirstaloitumisen ja kytkeytymättömyyden takia. Erilaisilla ympäristövaikutuksilla on suoria ja monikerroksisia vaikutuksia saamelaisen poronhoidon harjoittamiseen. Keskeisimpiä tulevaisuuden uhkakuvia ovat kaivostoiminta ja tuulivoima.

Ilmastomuutos uhkaa pohjoisen ilmastoon ja luontoon pohjautuvaa saamelaisten kulttuurimuotoa, erityisesti saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamista. Saamelaisen poronhoidon kyky sopeutua ja varautua ilmastomuutokseen on täysin riippuvainen metsä- ja tunturiluonnon tilasta. Mitä monimuotoisempi ja luonnontilaisempi luonnon tila on, sitä parempi resilienssi saamelaisella poronhoidolla on ilmastomuutosta vastaan. Sen vuoksi laitumien suojelu ja ennallistaminen sekä luontokadon pysäyttäminen ja luonnon monimuotoisuuden vahvistaminen ovat elintärkeitä saamelaiselle poronhoidolle.

Saamelaisen poronhoidon oikeudellinen pohja

Saamelaiset ovat Euroopan unionin alueen ainoa alkuperäiskansa. Saamelaisten oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin on turvattu sekä kansallisessa lainsäädännössä että kansainvälisissä sopimuksissa. Perustuslain (731/1999) 17.3 §:n mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Vakiintuneen tulkinnan mukaisesti kulttuurina pidetään myös

saamelaisten perinteisiä elinkeinoja⁶, mukaan lukien poronhoito, sekä näiden elinkeinojen nykyaikaisia soveltamismuotoja⁷.

YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus (KP-sopimus) on keskeisin sitova sopimus, jonka 27 artiklassa saamelaisille turvataan kulttuurin elinvoimaisena säilyminen, mukaan lukien taloudellinen kannattavuus, ja siten huomattavan haitan kieltä eli implisiittinen kulttuurin heikentämiskiello. KP-sopimukselle on Suomessa annettu kansallisen lain asema.⁸ Tehtäessä päätöksiä kilpailevan maankäytön hyväksymisestä 27 artikla turvaa alkuperäiskansalle oikeuden tulla tehokkaasti kuulluksi. Lisäksi alkuperäiskansan elinkeinoille ja kulttuurimuodolle haittoja aiheuttavien toimien hyväksyttävyyden arvioinnissa ne on otettava huomioon kumulatiivisesti siten, että väestön puuttumisen yhteisvaikutus voi muodostua KP-sopimuksen loukkaukseksi.⁹ YK:n ihmisoikeuskomitea on alkanut myös peräänkuuluttaa alkuperäiskansojen vapaata ja tietoon perustuvaa ennakko- ja suostumusta (free, prior and informed consent, FPIC). FPIC turvataan myös YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksessa ja muussa ihmisoikeusnormistossa.¹⁰ KP-sopimuksen 1 artikla takaa lisäksi saamelaisille kansana itsemääräämisoikeuden.

Saamelainen poronhoito perustuu luonnon kestävään hyödyntämiseen, perinteiseen laidunkiertoon ja paikallisen ravinnon turvaamiselle niin poroille kuin ihmisillekin. Saamelainen poronhoito ylläpitää saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvää perinteistä tietoa ja käytänteitä, joita suojelee YK:n biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimuksen¹¹ (jäljempänä biodiversiteetisopimus) artikla 8(j). Saamelainen poronhoito on myös biodiversiteetisopimuksen artikla 10(c):n suojelemaa luonnonresurssien kestävää hyödyntämistä perinteisten kulttuuristen tapojen mukaisesti.¹²

Suomen EU:n liittymissopimuksen pöytäkirjassa nro 3¹³ on huomioitu, että Suomi on sitoutunut saamelaisten elinkeinojen, kielen, kulttuurin ja elämäntavan säilyttämiseen ja kehittämiseen. Pöytäkirjassa katsotaan, että perinteinen saamelaiskulttuuri ja saamelaiselinkeinot ovat riippuvaisia luonnonselkelyineinoista, kuten poronhoidosta, saamelaisten perinteisillä asuinalueilla. Pöytäkirjassa on muun muassa sovittu seuraavaa: ”*Sen estämättä, mitä EY:n perustamissopimuksessa määrätään, saamelaisille saadaan myöntää yksinoikeuksia poronhoidon harjoittamiseen perinteisillä saamelaisalueilla.*”

Poronhoitolakia (848/1990) sovelletaan poronhoidon harjoittamiseen poronhoitoalueella. Lain 2 § *Poronhoitoalue* säättää poronhoidon heikentämiskiellosta: ”*erityisesti poronhoitoon varatulla alueella (johon saamelaisten kotiseutualue kuuluu) valtion maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle.*” Lain 3 § *Poronhoidon harjoittamisoikeus* säättää ns. vapaasta laidunnusoikeudesta: ”*poronhoitoa saadaan tässä laissa säädetyin rajoituksin harjoittaa poronhoitoalueella maan omistus- tai hallinto-oikeudesta riippumatta.*” Poronhoito-oikeus siihen

⁶ HE 248/1994 vp ja PeVM 17/1994 vp.

⁷ PeVL 38/2004 vp.

⁸ Asetus kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen sekä siihen liittyvän valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta (8/1976).

⁹ Scheinin, M. 2024. Kansainväliset alkuperäiskansaoikeudet ja niiden toteutuminen Suomessa. Selvitys saamelaisten totuus- ja sovintokomissiolle.

¹⁰ Heinämäki, L. & Raitio, K. 2019. Tiivistelmä saamelaiskulttuurin heikentämiskiellosta: edellytyksenä tehokkaat neuvottelut ja vaikutusten arviointi.

¹¹ Convention on Biological Diversity 1992.

¹² Saamelaiskäräjät. Dnro: 353/D.a.5/2019.

¹³ 11994N/PRO/03.

kiinteästi kuuluvine vapaine laidunnusoikeuksineen on ylimuistoinen nautintaoikeus, joka on suoraan poronhoitolailla turvattu erityinen oikeus. Vapaa laidunnusoikeus on poronhoidon olemassaolon ja kannattavuuden edellytys. Vapaa laidunnusoikeus tarkoittaa porolle oikeutta ottaa ravintonsa luonnosta maan omistuksesta riippumatta. Lain 53 § *Neuvotteluvelvollisuus* on taas keskeinen säännös paliskuntien osallistamisesta omalla alueellaan tapahtuvaan maankäyttöön: ”*suunnitellessaan valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä valtion viranomaisten on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajien kanssa.*”

Saamelaisen poronhoidon yhteydessä on myös huomioitava saamelaisten kulttuurin nauttimisen oikeuden ylisukupolvinen luonne, eli saamelaisten oikeus paitsi tänään harjoittaa saamelaista kulttuurimuotoa mutta myös oikeus siirtää se tuleville sukupolville lain ja julkisen vallan suojaamana.

Edellä mainittu huomioiden Saamelaispaliskunnat ry muistuttaa, että saamelaisten kotiseutualueen paliskunnat osakkaineen ovat poronhoidon osalta oikeudenomistajia ja oikeudenhaltijoita sekä omilla alueillaan toimivia itsenäisiä yksiköitä. Saamelaisten kotiseutualueen paliskunnat ja Saamelaispaliskunnat ry ovat saamelaisen poronhoidon ja elinkeinon ensisijaisia edustajia.

Sámi bálgosat rs | Säämi palgâseh rs | Sää'm palggâz rô | Saamelaispaliskunnat ry

Sámi bálgosat rs | Säämi palgâseh rs | Sää'm palggâz rô | Saamelaispaliskunnat ry on vuonna 2018 perustettu yhdistys, johon saamelaisten kotiseutualueen¹⁴ 13 paliskunnasta kuuluvat seuraavat 12 paliskuntaa; Hammastunturi, Kaldoaivi, Käsivarsi, Lappi, Muddusjärvi, Muotkatunturi, Näkkälä, Näätämö, Paatsjoki, Paistunturi, Sallivaara ja Vätsäri.

Yhdistyksen toiminnan tarkoitus on saamelaispaliskuntien poronhoidon edistäminen ja edunvalvonta. Tarkoituksensa toteuttamiseksi yhdistys seuraa alan taloudellista kehitystä ja lainsäädäntöä sekä tekee näihin liittyviä aloitteita, esityksiä ja antaa lausuntoja. Yhdistys ohjaa ja neuvoo jäseniään ammatinharjoittamiseen liittyvissä asioissa järjestämällä kokouksia, neuvontatilaisuuksia ja koulutusta sekä laatimalla tarvittavia asiaa koskevia selvityksiä.

Inarissa 9.2.2026

Tiina Sanila-Aikio
puheenjohtaja, Saamelaispaliskunnat ry

Saamelaispaliskunnat ry:n hallitus on hyväksynyt lausunnon sähköpostitse 9.2.2026.

Tiedoksi

Saamelaiskäräjät info@samediggi.fi
Paliskuntain yhdistys kirjaamo@paliskunnat.fi

¹⁴ Laki saamelaiskäräjistä 974/1995, 4 §